

řecké, ale některé z nich vošly do latinského jazyka v podobě dosti pozměněné. Proto schvaluji, že se užívá tvaru Agrigentum místo Akragas, Cumae místo Kyme atd., ale sotva je šťastně psát Syracusy. Řecká osobní jména jsou ponechávána v řecké podobě např. (Kleon, Dion, Athenion), pouze jednoho ze sicilských vládců přepisují překladatelé nedůsledně Hiero.

V rejstříku se redakce přidržovala prvního českého vydání. Svědčí o tom mimo jiné i dvě společné chyby, a to *Augustus, císař; do r. 44 Gaius Octavianus (!) ... a Pompeius Magnus, Gnaeus, konsul r. 70, 40 (!), 55, 52 př. n. l. ...* Ačkoli v něm redakce opravila mnohé nedostatky věcné, transkripci i chyby v abecedním pořádku, přece ještě není dokonalý. Zůstaly v něm některé chyby v abecedním pořádku a došlo také k novým omylům. Místo *praetorii* se objevilo *praetori*, nerozlišuje se Ausculum v Apulii od Ascula v Picenu (mapky Itálie za str. 160 a za str. 400 to rozlišení mají) a uvádí se jenom město apulské, ačkoli se v textu mluví i o Asculu v Picenu. Pod heslem *principes* (bez určení, o koho jde) jsou odkazy na stařešiny starých římských rodů, na keltské vůdce, na příslušníky dalmatské kmenové aristokracie i na druhý bitevní řad v římském manipulovém postavení. Mimoto jsou v rejstříku některé zbytečné tiskové chyby.

Do bibliografie byly zařazeny také některé české monografie a práce o římských dějinách a o životě ve starověkém Římě, a kromě toho také nejnovější články. Samostatně je vypracován výběr z literatury k dějinám našeho území v době římské (str. 693 n.), ale postrádáme tam i *Limes Romanus* na Slovensku od V. Ondroucha i mnohosvazkové dílo E. Šimka *Velká Germania Klaudia Ptolemaia*. Při prohlížení ilustrací jsem si všiml jedné nedůslednosti. Sochu Římana v toze zařazuje Maškin do II. stol. př. n. l. (str. 240), kdežto pod obrázkem č. 75 na str. 239 je datována do I. stol. př. n. l.

Překlad se čte pěkně, třebaž je tu a tam poněkud těžkopádný a má některé jazykové kazy. Vejmí často se v něm nesprávně užívá vazby slovesa *dobyti* (= vojensky se zmocnit) s akusativem a nevhodně se kladou vztažné věty v následnosti. To někdy zatemňuje smysl, např. (str. 591): „Vojska prohlásila za císaře jeho syna Constantina, kterého Galerius uznal caesarem.“ Mohl by se někdo divit, kdyby čtenář tu větu chápal tak, že Galerius povýšil Constantina na caesara dříve, než ho vojska povolala císařem?

Porovnáme-li ovšem to, co bylo vytykáno prvnímu českému vydání, s našimi připomínkami, jeví se nám nedostatky nového překladu jako málo významné a nijak také nesnižují jeho cenu. Je to spolehlivá kniha a zaslouží si plně chválu.

Josef Češka

Victor Ehrenberg: Sophokles und Perikles. Upravený překlad anglického vydání Sophocles and Pericles, B. Blackwell, Oxford 1954. X + 218; 1 obr. příloha. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1956.

Úvodem Ehrenberg rozebírá období Perikleovo, v němž vidí jednu z největších duchovních revolucí lidstva. Hned na počátku budí řešeno to, že autorovy závěry spočívají v mnoha případech na smělejších, avšak neobyčejně vábných kombinacích, jakých se mohl odvážit jen autor s dobou a díly v ní vzniklými důvěrně obeznámený. V Perikleovi a v Sofokleovi vidí autor dva protikladné představitele obce a své doby. Hypotetičnosti svých závěrů je si ovšem autor vědom a několikrát se připomíná (na př. 62, 143).

Nové Ehrenbergovy pohledy, nové zvláště pro současnou literární vědu západní, vycházejí z teoretických předpokladů, jež autor zformuloval na počátku své knihy. Tyto formulace můžeme přijmout se sympatiemi, neboť v nich E. vystupuje jak proti sociologisujícím schémátům, tak proti estetisujícím výkladům i proti nesprávně historisujícím směru těch literárních vědců, kteří úzce spojovali buď celé hry anebo jejich dlouhé pasáže s konkrétní historickou situací. Ehrenberg sám ovšem ojedinelé narážky nevykládá, avšak vychází z toho, že vztahy mezi osobami (zde mezi P. a S.) jsou jednak odrazem doby, jednak dobu samy ovlivňují. Proto je třeba znát dobře dobu a okolnosti, za kterých umělci tvořili, a to tím více, čím je doba onoho umělce naší době vzdálenější, neboť „každá literatura je v podstatě výrazem dějinného dění“ (13).

Autor zdůrazňuje obecnější dosah politické tendence řeckého divadla ve srovnání s politickou literaturou doby Augustovy, psanou pro omezenější okruh zájemců. Zvláště si všímá úlohy, kterou při tendenci sehrál mythos, s nímž důvěrně obeznámený athénský divák mohl hru chápat mnohem lépe nežli divák moderní. Novost antické hry spočívala pak v novém podání mythu. Oddálení od současnosti, ke kterému docházelo na scéně právě prostřednictvím mythu, neznamenalo však to, že by některé vnější okolnosti nemohly vejít do tragédie nezmeněny. To je velmi významný závěr, neboť celá kniha spočívá vlastně na něm a na tom, že „velikost tragiků byla nejen v jejich tvůrčím genu, ale i v tom, že sloužili své tehdejší společnosti“ (24).

Vlastní problematika knihy se soustřeďuje ke dvěma hlavním problémům, a to k t. zv.

nepsaným zákonům, agrafoi nomoi, a k dosahu politického vystoupení S. na scéně i ve státních funkcích. E. uvádí, že otázka poměru k mrtvým byla v tehdejších Athénách otázkou aktuální a správně ukazuje na to — což ovšem bylo ukázáno už častěji (na př. GdGrL I 357 Schmid) — že boj Antigony s Kreontem je bojem dvou nepřeklenutelných světových názorů. „*Antigone musí zemřít, aby svět Kreontův mohl být rozmetán*“ (39, 67).

E. zkoumá všechny zmínky o nepsaných zákonech u Thukydidy II 37,3 a Pseudo-Lysiy VI 10 a obdobné zmínky u Sof. OR 865 nn. a Ant. 481 (na rozdíl od srovnání obou prozaiků bylo na spojení obou míst S. už poukázáno, srov. na př. Ist. gr. lit. I 359, ML 1946), a dochází k tomu, že P. viděl v oněch zákonech činitele lidské etiky a že v nich neviděl jako S. OR 868 nic božského. S. ani P. neměli tedy o nepsaných zákonech pevnou představu, i když jim tento pojem byl docela běžný. Avšak v době, kdy se náboženství městského státu rozkládalo, měly S. pojetí ten význam, že se jim S. obracel na ty, kdož přestávali věřit v moc bohů.

Vycházejí z toho, že se hra odehrává v několika rovinách, tedy nejen v náboženské, E. zkoumá, zda se v postavě Sofokleových vladařů neobjevují rysy Perikleovy. V Kreontovi vidí E. „typického doktrináře s bláhovou vírou v neomezené vlastní schopnosti“ (72), jehož dílo se zhroutí v několika slovech věstce Teiresia. Vladař Oidipus patří přes svého zbožnost do světa politiky a lidských norem a svým charakterem převyšuje Kreonta, pouhého reprezentanta politického světa. Avšak Oidipus a Iokaste staví lidské zákony nad božské, a proto je Oidipus určen k pádu, neboť jde za učněním, že mírou všeho je člověk. V jiném oddíle srovnává pak Ehrenberg shody mezi slovy Kreontovými a Thukydidem.

Posléze se E. zabývá dobou spolupráce P. S., tedy především léty 443/2 až 429/8. Nejdříve Perikles. Ohlasy u komiků ukazují na to, že P. byl na komické scéně zobrazován jako Zeus nejen pro účinnost řeči, ale i pro tyranské tendence. E. sleduje úvahy a tituly P. a domnívá se, že ne náhodou je Kreon v Antigoně nazván stratégem (8) a ve vladaři Oidipovi (v. 33) prvním mužem, tedy tituly Perikleovými. Nato se E. zabývá účastí S. na správě Athén. S. byl r. 441/0 jmenován stratégem, což však nebyl úřad významný natolik, aby S. mohl ovlivnit běh událostí. Tato funkce obě postavy ani nesblížila, ani nezneprátelela. Do úřadu předsedy hellenotamiů byl S. dosazen Periklem, jenž chtěl tento úřad zreorganizovat. Toto dosazení vysvětluje Ehrenberg jako oohranu Perikleovu před eventuálním odporem vůči kazu na charakteristiku S. C u Iona FGrH 392 F 6), který nebyl „reakcionářem“ (167—191). reformám. S. tuto funkci zastával jako „nepolitický“, „nestrannický“ konzervatívec (E. tu od Z toho všeho vyvozuje E. správný závěr, že S. nebyl „čistým“ umělcem, nýbrž že byl těsně spjat se svým prostředím, a to ne snad jen „mit Seitenblicken“ (GdGrL I 324 Schmid). Zde E. opomínil významnou stránku, v literatuře se objevující od konce minulého století (G. Kaibel), že se totiž u S. (v Ant.) odrážejí i staré rodové vztahy. E. však varuje vidět v každé ženské postavě ohlas rostoucí emancipace žen v tomto údobí.

Kniha je ukončena obecnými úvahami o významu Perikleovy doby, jež spočívají na neaprávném stanovisku, že nositelem historického dění je jedinec. V příloze řeší otázku nepsaných zákonů u Xenofonta (Měm. IV 4 19) a odděluje X. příkazy od vlastních nepsaných zákonů. Současně vyslovuje domněnku, že X. nebyl asi první, kdo ony příkazy vynesl k nepsaným zákonům.

E. kniha je poplatná dnešnímu modernímu myšlení autorovy společnosti. Je to kniha, která myšlenkově kolísá mezi objektivními poznatky a subjektivním míněním. Na moderní době je závislý i E. slovník, v němž se objevují moderní názvy „*typický doktrinář Kleon*“, „*nepolitičnost Sofokleova*“, „*imperialismus Perikleův*“ a p. Tam, kde se autor drží filologických metod anebo kde vidí vzájemné pouto jedince a prostředí, příp. doby, dochází k závažným výsledkům. Naproti tomu stojí subjektivní chápání dějin anebo i některé výklady, jež jsou nanejvýš spíše výsledkem autorových úvah. Postupující obdobnou metodou mohli bychom vidět ohlas na př. nejen mezi Ant. 191 *aukso polin* a Thuk. II 36,3 (E. p. 180 chce dokázat, že Per. a Kleon hovoří touž řečí), ale i mezi Ant. 191 a Ant. 134 o Kapaneovi, jehož heslem bylo *presso polin* a p.

Ehrenbergovi zůstaneme vděční za zajímavou knihu, jež osvětlila otázku nepsaných zákonů z dosud neznámé stránky. O tom, že však mezi P. a S. existovaly vztahy, zůstává především platné svědectví Ciceronovo (De off. I 40 144) a Plutarchovo (Per. 8,8).

Radislav Hošek

Ervin Roos: Die Tragische Orchestik im Zerrbild der Altattischen Komödie. CWK Gleeurp. Lund 1951, str. 302.

Seznamujeme-li dnes našeho čtenáře s touto starší prací, která se nám dostala do rukou až před nedávnem, děláme tak jednak proto, že Roosova disertační práce dochází k závažným zpřesněním názvosloví řecké orchestiky, jednak že autor zhodnotil a zpřesnil obsáhlou literaturu z této oblasti a přihlédl i k pracem českým.